

עמק השבוע

גליון ב

פרשת פנחס תשפ"ד והימים שאחריה

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן חמני ראובן

שינוי במהות ההפטרות מי"ז בתמוז ואילך

האבילות בפועל, דלהלכה זהו בשבוע שחל בו ט"ב. נמצא דהג' הפטרות הן מיוחדות להג' דרגות דאיכא בימי בין המצרים. וא"ש למאד. אבל אפשר דמוכח שיש להגדיר שורש ההפטרות באופ"א, דהא לפ"ז עדיין לית לן הסבר להא דמפטרין ז' דנחמתא. וצע"ע בזה. [עיי' בספר קונטרס באר משה (שיעורי הג"ר משה שפירא ז"ל) דאיתא וז"ל מובא בראשונים בשם פסיקתא שנהגו לקרוא קודם תשעה באב ג' הפטרות של פורענות ולאחר מכן "שבעא דנחמתא" ובהם מסיימים את השנה, שההפטרה השביעית היא בשבת שלפני ראש השנה, ונראה לבאר שמתוך הדין שצריך לקרות ג' דפורענותא נובע הדין שמייד אחריהם צריך לקרוא שבעה דנחמתא, "ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם הנני לקח ממך את מחמד עיניך (אשתך כמו שהענין מוכיח בסופו, רש"י), במגיפה ולא תספד ולא תבכה ולוא תבוא דמענתך האנק דם מתים, אבל לא תעשה, פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל" (יחזקאל כ"ד), הקב"ה מנבא את יחזקאל שתבוא עליו אבלות ומצווה אותו שלא ינהג מנהגי אבלות (ועיי' בגמ' מו"ק ט"ו שמומה שציווה הקב"ה את יחזקאל שלא לעשות אנו לומדים מה אבל רגיל כן מחויב לעשות), וממשיך בערב ואעש בבקר כאשר צויתי ויאמרו אלי העם הלא תגיד לנו מה אלה לנו כי אתה עשה, ואמרו אליהם דבר ה' היה אלי לאמר, אמר לבית ישראל כה אמר ד' אלקים הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו ועשיתם כאשר עשיתי על שפם לא תעטו ולחם אנשים לא תאכלו ופארכם על ראשיכם ונעליכם ברגליכם לא תספדו ולא תבכו, ונמקתם בעונתיכם ונהמתם איש אל אחיו, והיה יחזקאל לכם למופת ככל אשר עשה תעשו בבאה וידעתם כי אני ד' אלקים, מתנבא להם יחזקאל שכמו שבאה עליו אבלות והוא לא נהג בה מנהגי אבלות כך תבוא אבלות על ישראל ולא ינהגו מנהגי אבלות, ומבאר רש"י שם שלא תנהגו אבילות כי אין מנחמין לכם שאין בכם אחד שלא יהיה אבל ואין אבילות אלא במקום מנחמים, שנבואת יחזקאל היתה שתבוא על עם ישראל צרה שיש להתאבל עליה ורק לא יוכלו

ויש להוסיף, דהנה מבואר בהמשנה בתענית דף כ"ו שיש בהאי תקופה דבין המצרים שלש דרגות לפני האנינות והאבילות דתשעה באב עצמו, מי"ז בתמוז ואילך, מראש חודש אב ואילך, ושבוע שחל בו תשעה באב. והנה יש לומר דאין השלש הפטרות רק הפטרות כלליות דפורעניות, אלא השלש הפטרות הן הפטרה אחת מיוחדת לכל דרגא. דהנה הפטרת "דברי" היא מיוחדת להדרגא מי"ז בתמוז ואילך, דעיי"ש בירמי' דכתיב "ויהי דבר ד' אלי לאמר מה אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד אני ראה, ויאמר ד' אלי הטיבת לראות כי שקד אני על דברי לעשותו", ועיי' בירושלמי במס' תענית פ"ד ה"ה דאיתא כ"א יום מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב בהמ"ק א"ר אבונה סימנא מקל שקד אני רואה מה הלז הזה משהוא מוציא את ניצו ועד שהוא גומר את פירותיו כ"א יום כך מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב הבית כ"א יום. הרי דפסוק זה הוא הפסוק שהוא הסימן על האי דרגא מי"ז תמוז ואילך, וא"כ האי הפטרה היא מיוחדת להאי דרגא יותר משאר פסוקים נביא. והפטרות "שמעו" היא מיוחדת להדרגא מראש חודש אב ואילך דעיי"ש בתוך פסוקי ההפטרה דכתיב "פרה למד מדבר באות נפשו שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה כל מבקשיה לא ייעפו בחדשה ימצאונה", ועיי"ש ברש"י ובעוד מפרשים ד"חדשה" הוא מלשון חודש. ועע"ש ברש"י דאיתא וז"ל ומה סופה בחדשה ימצאונה חדש אחד יש בשנה שהיא ישנה כל החדש ואז היא נלכדת אף אתם חדש אחד הוכן לכם כבר מימות המרגלים שקבעו אבותיכם בכיית חנם בו תלכדו. עכ"ל. ולפ"ז חזינן מהאי פסוק דהפטרות שמעו אינה הפטרת פורענות בעלמא, אלא היא הפטרה השייכת במיוחד לראש חודש אב. ועיי' בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' כ"ז. וי"ל דההפטרה דחזון היא מיוחדת להדרגא דשבוע שחל בו ט"ב, דעיי' במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטרין חדישכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח, ועיי' בתוס' שם דאיתא וז"ל והא שאין אנו מפטרין חזון בשבת שחל בו ר"ח אב משום דקיימא לן דאין אבילות חל אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ורב דאמר דמפטרין חזון סבר דהאבילות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן. עכ"ל. הרי מבואר להדיא דהפטרה זו היא מיוחדת להתחלת

עיי' בתוס' במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא וז"ל נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן דברי ירמיה שמעו דבר ה' חזון ישעיהו ובתור תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיבתא ואלו הן וכו' וזה המנהג לא ישתנה לעולם ע"פ הפסיקתא. עכ"ל. והנה עיי' ברמב"ם בפ"ג מהל' תפילה ה"ג דאיתא וז"ל מפטרין בכל שבת ושבת נביא מעין שקרא בתורה. עכ"ל. וכ"ה בשו"ע או"ח ריש סי' רפ"ד וז"ל מפטרין נביא מענינה של פרשה. עכ"ל. הרי מבואר דמפטרין נביא מעין מה שקרא בתורה. (ועיי' בספר חשוקי חמד למס' מגילה דף כג ע"א דאיתא וז"ל מו"ח מרן הגר"ש אלישיב ז"ל הוכיח מהפוסקים שאם אין להפטרה קשר עם פרשת השבוע לא יצא. עכ"ל.) והנה למעשה לפעמים לא מפטרין מעין מה שקרא בתורה, ויש בזה ציור אחד שהוזכר להדיא בש"ס, דעיי' במס' מגילה דף לא ע"א דאיתא ראש חדש שחל להיות בשבת מפטרין והיה מדי חדש בחדשו חל להיות באחד בשבת מאתמול מפטרין ויאמרו לו יהונתן מחר חדש. הרי דכשראש חודש חל באחד בשבת מפטרין בשבת שלפניו ב"מחר חודש" אף שלא הוזכר שיש איזה קריאה מיוחדת באותו יום. ועיי' ברא"ש בפ"ד דמס' מגילה (סימן י') שהביא מקור מהאי הפטרה דלא בעינן שההפטרה תהי' מעין הקריאה בתורה, אלא ההפטרה ג"כ יכולה להיות מעין המאורע. (עע"ש בספר חשוקי חמד דאיתא וז"ל אך אם אינם מוצאים הפטרה השייכת לפרשת השבוע לכאורה היה נראה שבדיעבד יוצאים אפילו כשמפטרין נביא שאין לו קשר לפרשת השבוע וראיה לכך ממה שכתב הרמ"א סוף סימן תכ"ח שנוהגים להפטר בחתונה "שוש אשיש" וכו' אך מו"ח מרן הגר"ש אלישיב ז"ל הוכיח מהפוסקים שאם אין להפטרה קשר עם פרשת השבוע לא יצא וכו', לפ"ז צ"ל דחתן כיון שיש לו שייכות למאורע גם יצא דהתקנה היתה שההפטרה תהיה מעין הפרשה או המאורע וכו'. עכ"ל.)

הנה צ"ב איך קוראים ההפטרות הנ"ל אחרי י"ז בתמוז, ג' דפורענותא וז' דנחמתא וב' דתשובה, הרי אינם מעין הקריאה.

והנה לכאורה י"ל דקוראים הני הפטרות משום דחשיבי מעין המאורע, דההפטרות דפורענותא חשיבי מעין המאורע בהני ימים.

התאבל כיון שהצרה תהיה על כולם ולא יהיה מי שאינו אבל, ואין אבלות אלא במקום מנחמים, ומבואר ברש"י שכל דיני אבלות הם בשביל להתנחם ולכן כאשר אין אפשרות להתנחם אין להתאבל, נמצא שמעצם הדין שצריך לקרוא תלת דפורענותא מאותו הדין עצמו חייבים להמשיך ולקרוא שבעה דנחמתא שחז"ל תקנו לנו להתאבל על החורבן ואם אין מנחמים אין להתאבל ומעצם דין האבלות הוא שצריך להתנחם ולקרוא שבעה דנחמתא. עכ"ל.]

אולם עכ"פ יש הכרח לכאורה דאית אופן אחר להגדיר שורש הני הפטרות מהמאירי, דעיינ במאירי למס' מגילה דף כט ע"א דאיתא וז"ל בחמישית חוזרין לכסדרן פי' בגמ' לסדר הפטרות והוא שבאותן שבתות של ארבע פרשיות מניחין הפטרה של סדר היום ומפטירין בהפטרות של פרשיות מפני שבהפטרה הולכין אחר קריאת ספר האחרון והוא ענין דסליק מינה ואין יוצאין מכלל זה אלא במחר חדש שמפטירין בה אף על פי שלא קראו בה אלא בסדר היום מטעם הכרזה. עכ"ל. הרי דהמאירי סובר דההפטרה תמיד צריכה להיות מעין הקריאה, וכך נראה מפשטות לשון הרמב"ם והשו"ע הנ"ל, והא דמפטירין במחר חודש אינו משום דההפטרה ג"כ יכולה להיות מעין המאורע, אלא משום שהאי הפטרה היא "יוצא מן הכלל", שקורין אותה "מטעם הכרזה". ולפי המאירי עדיין צ"ב איך קוראים ההפטרות הנ"ל אחרי י"ז בתמוז, הרי אינם מעיין הקריאה. ושור"ר שכבר עמד בזה הג"ר שלמה פיינול שוסטל שליט"א בישורן חלו"ו. ולפ"ז עכ"פ מוכח שיש איזה ביאור אחר איך מפטירין בהני הפטרות אחרי י"ז בתמוז.

ובאמת נראה שיש עוד אופן להגדיר שורש ההפטרות, דעיינ במס' נדרים דף כב ע"ב דאיתא אמר רב אדא ברבי חנינא אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד שערכה של ארץ ישראל הוא מאי טעמא כי ברוב חכמה רב כעס. הרי משמע דשורש קבלת ספרי נביאים וכתובים בהדי חמשה חומשי תורה הוא משום ש"חטאו ישראל". והנה לפ"ז משמע דעיקר מטרת הני ספרים הוא להחזיר כלל ישראל ממצב ד"חטאו". והנה לפ"ז י"ל דשורש הענין שמפטירין בנביא בכללות הוא דבהדי הקריאה בחמשה חומשי תורה תיקנו לקרוא מספרי הנביאים כדי שיהא להו כעין לימוד המוסר בהדי לימוד התורה, דעל ידי שמיעת דברי הנביאים יקיימו מצוות התורה ששמעו. (עיינ בספר סדר היום סדר שחרית של שבת דאיתא וז"ל אחר הקדיש עולה המפטיר, וראוי לכוין בברכותיו בין בברכות שלפניה בין בשל אחריה כי כולם עולין לו לסך המאה ברכות, ועוד שברכות ההפטרה הם ענין גדול שאנו מתפללים על מלכות בית דוד ועל העבודה וגאולת ישראל שתתגלה במהרה בימינו, וראוי היה כל אדם לכך, אלא שהמפטיר שליח כולנו והוא מברך על ידינו וצריכין אנו לשמוע אליו ולכוין ולענות אמן ומזה הטעם עולין ברכותיו לכולנו, ועל זה הטעם לא היה ראוי להפטיר כי אם אחד מגדולי הקהל שדבריו

נשמעים, ולא ידעתי מאין הוציאו המנהג הזה שמפטירין הקטנים ופחותי הקהל, ואל אלהים יודע כי רע עלי המעשה, ומפני זה נהגתי הרבה ימים ושנים לקחת ההפטרות ולומר אותם אני בעצמי לקנאת הדבר הרע הזה בעיני, ועוד היום אני משתדל על זה כל מה שבא בידי לעשות, והיא מצוה רבה למעיינ בה שמחבר תורה עם נביאים ואומר עליהם שבע ברכות כשבע ברכות של חתן וכלה, ולא דבר ריק הוא. עכ"ל. הרי מבואר בדבריו שעל ידי ההפטרה "מחבר תורה עם נביאים". ועיינ בקובץ עץ חיים בדברי הר"ר משה הילמן שליט"א שהביא דברי הגמ' בנדרים הנ"ל ועפ"ז כתב וז"ל ההפטרה תכליתה לעורר לתשובה וכו' שכן הוא מהותם של ספרי הנביאים, ועל כן ראו חז"ל לנכון לתקן הפטרה שמפטירין אחרי קריאת התורה ועי"ז לחבר ולקשר את דברי הנביאים אל התורה למען לעשותם לאחדים ולהיותם לתורה אחת היינו דלא סגי בקריאת דברי הנביאים בלבד רק צריך לקשר הדברי מוסר שבנביאים אל התורה שיקיימו מה שכתוב בתורה שהעיקר הוא וידעת היום והשבות אל לבבך שישבו אל לבו דברי מוסר שלהם ויתעורר על ידם לקיים בזה המצות האמורות בפרשה כי דברי התוכחות והמוסרים אשר בנביאים מעוררים ומלהיבים את הלבבות לקיום מצות התורה, שוב מצאתי גם בדברי רמ"ק ז"ל בסידור תפלה למשה דף רמ"ד שכתב וקושר תורה בנביאים וכו' לכך היא הפטרה ודאי נקשרת בתורה שבכתב וכו' וכן כתב גם בספר סדר היום וכו' וכע"ז כתב רח"ה ז"ל מגדולי תלמידי רח"ו ז"ל בספרו מקור חיים סי' רפ"ד ס"ק א' "מפטירין בנביא לתת להם קשר ודבקות עם התורה" הרי דענינה של הפטרה הוא לקשר את דברי הנביאים בתורת משה. עכ"ל.) והנה עיינ בכל המפרשים שפירשו דהחטא הנ"ל שהוצרכו מחמתו לספרי הנביאים היינו חטא העגל. (לדוגמא בעלמא, עיינ בספר פני דוד להחיד"א בפרשת ואתחנן.) הנה לפ"ז י"ל דבדרך כלל מפטירין מעיין הקריאה, דכיון דיסוד קריאת הנביאים הוא לחזק קיום דברי התורה ששמעו, א"כ יש לקרוא מהנביאים מעיין הקריאה, דע"ז יהא חיזוק לאותן דברי תורה עצמם ששמעו. אבל מ"ז בתמוז שאז חטאו בעגל, עד והכ"פ שאז השיגו כפרה לחטא העגל, נמצא שזה הזמן של החטא שמחמתו הוצרכו לכל ספרי הנביאים בכללותם, וא"כ עדיף להפטיר בעניינים כלליים השייכים לחטא העגל שזהו עיקר מטרת מוסרי הנביאים, ועי"ז יתקיים יותר שורש ההפטרה, ולכן מפטירין בענייני החורבן ותשובה אשר נמשכים מחטא העגל כמו דספרי הנביאים נמשכים מחטא העגל.

וכן עיי"ש בדברי הג"ר שלמה פיינול שוסטל שליט"א שהסביר שורש ההפטרות דהאי תקופה באופ"א וז"ל הני אפטרותא דפורענותא ודנחמתא ענין אחר להם והוא עפ"מ"כ הרמב"ם בריש הל' תענית וז"ל מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור וכו' ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם

הרעים הורע להן וכו' אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ושם בפ"ה ה"א כתב כן הרמב"ם גם לענין ארבע הצומות וז"ל יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנא' והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו', ויעיינ בדברי רבינו יונה בשע"ת שער ב' בדרך הרביעי מששת דרכי ההתעוררות שיתעורר אדם בהם לשוב אל השם וז"ל שם בעת אשר יהגה האדם בתורת השם ויקרא בדברי הנביאים והכתובים ויבין בנעם המוסרים ויראה האזהרות והענשים יחד לדברים ויכין לבו להיטיב דרכיו ומעלליו ויתרצה אל ה' כענין שנאמר ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחדר על דברי וכו', הרי שהקריאה בדברי הנביאים מביא את האדם לידי הטבת דרכיו ומעלליו, ולפי"ז י"ל דגם הנך הפטרות דפורענותא ענינם הוא לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה כי זה היה כל עיקר נבואתיו של ישעיה וירמיה שידעו שאין הפורענות מקרה אלא בגלל המעשים הרעים הם באים ומזה יתעוררו לשוב בתשובה וכמ"כ רבינו יונה ומ"ש מהמפטירין בהן בשלש השבתות לפני ט' באב שהוא זמן החורבן דכל שהזמן הוא זמן פורענות חייבין להתבונן בשורש הפורענות ולהודיע סיבתן על מה הן באים כדי שיחזרו בתשובה כמ"כ הרמב"ם וה"נ כאשר חוזר חלילה כל שנה ושנה הזמן שבו אירעו לנו ולאבותינו צרות החורבן יש חיוב להתבונן בסיבת הצרות בלבתי לתלות אותם במקרה ועי"ז יבוא לידי תשובה ומחמת החובה הזאת הוא שמפטירין בפורענותא בשבתות אלו, והשתא א"ש מאי דמצינן לאפטורי בפורענותא לדעת המאירי אף שאינן מעיין הקריאה בתורה דכל מאי דבעינן שתהא ההפטרה מעיין הקריאה היינו דוקא מצד חובת ההפטרה בנביא המתקיים ע"י סדר ההפטרות של כל השנה או ע"י ההפטרות שהן מעיין המאורע שמפסיקין עבורן מסדר ההפטרות אבל בהנך דפורענותא חובה אחרייתא אית בהו והיינו החיוב שכשחוזר חלילה תקופת השנה שבו אירעו צרות החורבן צריכין להודיע סיבת הפורענות שאירעו לאבותינו ולנו בעת הזאת כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה והחובה הזאת היא חובה נפרדת מחובת ההפטרה בנביא שיש בכל שבת אלא שמצאו חכמים דרך לקיים חובת הודעת סיבת הפורענות וההתעוררות לתשובה גם ע"י ההפטרה במילי דפורענותא כיון שאמירת אותן ההפטרות מודיעה סיבת הפורענות ומביאה לידי התעוררות לתשובה ומאחר שהמדובר כאן הוא חובה אחרת ולא חובת הפטרה בנביא שפיר מצינן להפטיר בפורענותא אף שאינן מעיין הקריאה וכו', והא דשייך ענין זה גם לגבי נחמתא וכמבואר בדברי המרדכי צ"ל דאף שבעה דנחמתא מענינא דתשובה נינהו כי אחרי שנתעורר ע"י הפורענות לדעת ולהבין תוקף הדינים ולשים על לבו חרון אף ה' אשר היה

עיין בטור או"ח סימן תכ"ח דאיתא וז"ל בפסיקתא מבראשית עד י"ז בתמוז מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה ומשמם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע תלתא דפורענותא ושבע דנחמתא ותרתי דתיובתא. עכ"ל. ומשמע דס"ל להפסיקתא דכך היתה עיקר התקנה, דמי"ז בתמוז ואילך מפטירין מעין המאורע. ולפ"ז אף לפי המאירי אפשר דמפטירין בהני הפטרות משום שהן מעין המאורע. וצע"ע בזה.

דתשובה הן, בלבוש ס' תכ"ח אות ח' כתב בטעם למה מקדימין להפטיר דברי ושמעו בספר ירמיה לפני חזון בספר ישעיה אף שהיה ישעיה לפני ירמיה היינו כדי לסמוך נבואת ישעיה ותוכחותיו לפרשת דברים שיש בה תוכחת משה ושייכי יותר להדדי חזונו מיהא מדבריו שענין הפטרת חזון הוא ענין של תוכחה דהיינו ענין תשובה שע"י התוכחות ששומע האדם הוא שב בתשובה וכו'. עכ"ל.

בישראל א"א לשוב מיד לסדרו הרגיל דכולי שתא לעבוד עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב מבלי שיתחזק תחילה בדברי נחמה להשיב נפשו והיינו ענין שבעה דנחמתא שתיקנו חכמים נמצא שגם הפטרות דנחמתא מענינא דתשובה הן כדי שיוכל להתחזק ולהשיב את נפשו על ידי ניהומי ישעי' למען יחזור אח"כ לעבוד את ד' כראוי, וכן משמע בדברי הפסיקתא שסידר ג' דפורענותא וז' דנחמתא וב' דתיובתא, משמע שכולן מסידרא

מהות ימי בין המצרים

אחר תשעה באב שהש"ץ מנגן בפסוקי דזמרא את הפסוקים אשר נזכר בהם ירושלים או ציון בניגון של טעמי מוגלת איכה (סדר הפסוקים כדלהלן, "כי בחר ד' בציון איזה למושב לו", "ימלוך ד' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויו", "בונה ירושלים ד' נדחי ישראל יכנס", "שבחי ירושלים את ד' הללי אלקיך ציון", "ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם", "ברוך ד' מציון שוכן ירושלים הללויו"), וכן בחזרת התפילה אמר הש"ץ את כל ברכת ולירושלים עירך בניגון של קינות, ואת חתימת הברכה בניגון של איכה, וכן בתחנון אמר הש"ץ בקול את חרוזי שומר ישראל בניגון של קינות, מנהג זה נהגו הן בשחרית והן במנחה וכו', המנהג בקהילות אשכנז בימי בין המצרים שמציינים ומזכירים דרך אבילות בכל התפילות של ימות החול, ראה מקור חיים לחות יאיר בקיצור הלכות סימן תקנ"ו ס"ד וסימן תקנ"א ס"ח ומנהגים דק"ק וורמיישא לר"י שמש סימן קי"ט ק"כ ומנהגות וורמייזא לר"ל קירכום עמוד רס"ו ובעוד הרבה ספרי מנהגי אשכנז. עכ"ל. וי"ל דגם הני דברים הם מיוסדים על המהות המיוחדת של הימים.

והנה עיי"ש בשו"ע בסוף ס' תקנ"א שהוזכרו עוד נפק"מ למעשה ממהות ימי בין המצרים, וז"ל צריך ליהרר מ"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות (משום שבהם קטב מרירי שולט) ולא יכו התלמידים בימים ההם. עכ"ל. הרי מבואר שקטב מרירי שולט בהני ימים. (האי מזיק ד"קטב מרירי" הוזכר בפרשת האזינו פל"ב פכ"ד דכתיב "מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי וכן בהמת אשלה במ עם חמת זחלי עפר", ופרש"י וז"ל וקטב מרירי וכריתות שד ששמו מרירי, קטב כריתתה כמו אהי קטבך שאול. עכ"ל.)

והנה מבואר מזה דאין מהות הימים רק ימי אבילות על העבר, אלא גם יש בהימים מהות מיוחדת עתה, שהם ימים שקטב מרירי שולט בהם. (אולם גם לפ"ז מהות הימים עדיין שייכי לחורבן ביהמ"ק, דעיי' בפירוש האלשיך בפרשת האזינו דאיתא וז"ל גם מאז ניתן רשות וכח לקטב מרירי, כמו שכתבנו באיכה רבתי על פסוק כל רודפיה השיגוה כו', שמי"ז בתמוז עד תשעה באב שבהם שולט, והיה מחרבן שני והלאה עיקר שליטתו. עכ"ל.)

ועיין בספר סדר היום סדר ארבע תעניות דאיתא וז"ל וכן יש נוהגין שכל שלשה שבועות אלו, שהם כ"א יום שיש מ"ז בתמוז עד תשעה באב, אין אוכלין בשר ולא שותין יין כי אם משבת לשבת מפני כבוד השבת ומביאין סמך מדניאל שכתוב בו (דניאל י"ג) לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין וגו' עד מלאת שלשת שבועות ימים, וראוי לכל תלמיד חכם לנהוג כך אם בידו לעשות שאינו חלוש כל כך, כיון שהם ימי הרעה ובין המצרים כבדים לנו בעוונות דאיתרע מזלנו ראוי לנו שנחלה עצמנו על כך ולפחד מן הדין כאילו חרב מונחת בקרן זוית, וכן אמרו ז"ל ששולט בהם קטב מרירי, ואם כן אין ראוי להשוות אלו הימים לשאר ימי השנה להקל בהם אלא להחמיר לצער עצמו בכל דבר, ואין להכנס למרחץ, ולא לגלח ראשו, ולא לחדש בהם שום דבר חדש כגון מלבושים וכיוצא להחנך וכל שכן ללבוש. עכ"ל.

וכן עיין בספר עבודת הקודש להחיד"א במורה באצבע סימן ח' אות רכ"ט דאיתא וז"ל בין המצרים יזהר מאד במיעוט שחוק, במיעוט תענוג. עכ"ל. ועיין ביסוד ושורש העבודה בשער התשיעי דאיתא וז"ל זה היום (י"ז בתמוז) תחילת בין המצרים וכו', ונהגו להתאבל בין המצרים איש איש כפי יראתו מהבורא ית"ש, ועיין גם כן בש"ע ס' תקנ"א, וראוי לאדם לסגף את עצמו בכל מה דאפשר ואל יקל בעידונון ח"ו שלא יסיח דעתו מאבלות ודרז"ל ע"פ שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה ושאינו מתאבל וכו' ר"ל, ויזהר האדם מאוד ביחוד בימים אלו למעט בשיחה בכל מה דאפשר שלא יבוא למלאות פיו שחוק ואיסור זה הוא גם בכל ימי השנה מדינא דגמרא והוא ג"כ בשו"ע, ודי בהערה זו. עכ"ל. ועיין בספר מועד לכל חי סימן ט' סכ"ח דאיתא וז"ל לפי דברי רבינו האר"י הקדוש זיע"א, דיאל כל כפעם בפעם קאדרו"ס (חרשף) כדי שיקוים וקוץ ודרדר כאשר יעוין שם בא"ץ ונו"מ, הנה לפחות בין המצרים יבקש לאכול מהם, כי חורבן בית המקדש נאחז בסבך מעון אדם הראשון, ואנו מצפים שיתוקן לגמרי ויבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן. עכ"ל. ועיין במנהגי מרירי"צ הלוי דאיתא וז"ל בבית מדרשו נהגו בכל ימות החול משבעה עשר בתמוז ועד

הנה מצד עצם הדבר שיש תענית ב"ז בתמוז ותענית בט' באב ליכא שום מקור שיש איזה מהות מיוחדת להימים שביניהם, דכמו דאין מהות מיוחדת להימים שבין עשרה בטבת וי"ז בתמוז, הוא הדין שהיה אפשר לומר דאין מהות מיוחדת להימים שבין י"ז בתמוז וט' באב. אבל למעשה נראה שיש הרבה מקורות שיש מהות מיוחדת להימים שבין י"ז בתמוז לט' אב, דהיינו הימים שנקראים "ימי בין המצרים", שהם ימי פורעניות ואבילות על חורבן ביהמ"ק, ויש כמה נפק"מ למעשה מהאי מהות מיוחדת. [הרוצה ליכנס להאי ענין יותר בעומק בעז"ה, יפנה להכתובת מייל שבסוף הגליון ונשלח הדברים בעז"ה בל"ג.]

עיין במשנה במס' תענית דף כ"ו דאיתא משנכנס אב ממעטים בשמחה, שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין. הרי שיש דינים משנכנס אב, אבל לא הוזכר איזה דינים בהימים מ"ז בתמוז ואילך. אולם עיין בשו"ע או"ח ס' תקנ"א ס"ב דאיתא ברמ"א וז"ל ונוהגין להחמיר שאין נושאים מ"ז בתמוז ואילך עד אחר ט' באב. עכ"ל. ועיי"ש בסעיף ד' דאיתא וז"ל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז. עכ"ל. ועיי"ש בס"ט דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית ויש שמוסיפין מ"ז בתמוז. עכ"ל. ועיי"ש בסט"ז דאיתא וז"ל יש נוהגים שלא לרחוץ מראש חדש ויש שאין נמנעין אלא בשבת זו ויש מתענים מ"ז בתמוז עד ט"ב. עכ"ל. ועיי"ש גם במ"ב ס"ק ט"ז דאיתא וז"ל אסור לעשות ריקודין ומחולות מ"ז בתמוז ואילך אפילו בלא אירוסין. עכ"ל. [ועיי"ש באליה רבה בס"ב דאיתא וז"ל לא נכון לצעיר כל בין המצרים והואיל דקץ עמו והתחיל יגמור ואם יכול לפתותו בדבר מועט עד אחר תשעה באב תבוא עליו ברכה. עכ"ל.] הרי שיש הרבה דברים שנוהגים בהם בהני ימים.

ולכאורה פשוט דהני מנהגים הם מיוסדים על מהותן של הימים, ומבואר שיש להימים מהות מיוחדת.

סכנה, ומה שיש סוברים שאם לא הלך לים קודם י"ז בתמוז לא ילך לאחריו, ואם הלך לפניו יכול לילך גם לאחריו, דעת הגרש"א (שם ארחות הלכה הערה י"ג) והגר"ק (קרא עלי מועד הערות הגר"ק אות ח') שאין לזה טעם וריח והוא טעות גדולה, ולענין טיפול רפואי שעלול להביא לידי סכנה, דעת הגר"ש וואזנער (קובץ מבית לוי שם עמ' י"א) והגר"י קמינצקי (אמת ליעקב עמ' רכ"ה הערה תקט"ו) שאם אין קושי בדבר ראוי להימנע מעשייתו מ"ז בתמוז, ואף מנסיעה במטוס דעת הגר"ש וואזנער (שם) שככל האפשר ראוי להימנע מכך, ודעת הגרש"א (הליכות שלמה שם סכ"ד) שרק מ"ח אב יש להימנע מנסיעה במטוס. עכ"ד.

בין המצרים פ"ג עמ' ל"ד הערה ל"ג) ודעת הגר"מ"פ (שמעתתא דמשה שם), וכן הגר"י"ק (ארחות רבינו ח"ב עמ' קכ"ט) לא נתן לילידי לנסוע לים בבין המצרים משום סכנה דאיתרע מזליה, ומ"מ מי שהולך לים לצורך בריאותו, דעת הגר"ק (ארחות רבינו שם, תורת המועדים ס"ג אות ב') שא"צ להימנע מלילך בימים אלו, וכן נהג החזו"א לרחוץ בים עד ראש חודש אב לצורך בריאותו, מאידך דעת הגרש"א (הליכות שלמה בין המצרים פ"ד ס"ה) ודבר הלכה אות (ז') והגר"ש וואזנער (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' כ"ב ס"ד) שמותר ללכת לים ולבריכה בימים אלו, ואף מי שלא הלך קודם י"ז בתמוז, אלא שיש להיזהר ביותר שלא להיכנס למצב של

והנה מבואר בשו"ע דנפק"מ מהאי מהות היא שלא לילך יחידי ושלא יכו התלמידים. ועיי"ש במ"ב ס"ק ק"ב דאיתא וז"ל וכן יזהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל. עכ"ל. וכן אפשר שיש מזה עוד נפק"מ, ואעתיק מה שראיתי במ"ב מהדו' דרשו בס' תקנ"א ס"ק ק"ג וז"ל לענין היכנס במקום שיכול לבוא לידי סכנה, דעת הגר"מ"פ (שמעתתא דמשה עמ' תכ"ח) שראוי להימנע מזה, וכן דעת הגר"ש וואזנער (קובץ מבית לוי בין המצרים עמ' י"א הערה י"ב), ולרחוץ בים בימים אלו, המקור חיים לבעל החוות יאיר ס"ד כתב שיש להימנע מלרחוץ בנהרות בימי בין המצרים מפני הסכנה והעת מסוגל לרעה, וכן דעת הגר"ש"א (הלכות ומנהגי

יש מתענים בכל ימי בין המצרים

מותר להתענות בערב שבת. והנה לפ"ז לכאורה מותר להתענות בערב שבת בבין המצרים, דהרי מותר להתענות תענית בזמנו בערב שבת, וערב שבת הוא הזמן דהני תעניות. אבל אפשר דהיתר זה הוא רק למי שמתענה כל ימי בין המצרים. וצ"ע בכ"ז ע"פ כל הנ"ל.

והנה יש בכל זה נפק"מ מיוחדת לתלמידי חכמים. דעיי' במ"ב בס' תקנ"א ס"ק צ' דאיתא וז"ל ויש מתענים מ"ז בתמוז, ותלמיד חכם אין כדאי שינהג בחומרא זו שממעט במלאכת שמים שאי אפשר שלא יתמעט מלימודו איזה שעות מפני התענית וצריך לשקול במאזני צדק בענינים אלו. עכ"ל. והנה עיי' בספר בתורתו יגה ח"א עמ' רנ"ה הערה ו' דאיתא וז"ל מה שכתב הטור דדרך ת"ח להתענות בערב שבת צ"ב דאמאי לא חייש להא דת"ח אסור לו להתענות מפני שממעט במלאכת שמים דהא אין זה תענית שכל הציבור מתענים ותירץ לי הגר"ח קניבסקי ז"ל עפ"י המאירי במגן אבות ענין כ"ג שבזמנם היו רגלים בערב שבת לחזור על מה שלמדו כל השבוע ומשום הכי אין זה ממעט במלאכת שמים. עכ"ל. הרי מבואר שיש תלמידי חכמים שאם מתענים בערב שבת דאין זה ממעט במלאכת שמים. וא"כ אפשר דאף מי שאינו מתענה בשאר ימי בין המצרים משום מיעוט מלאכת שמים ירצה להתענות בערב שבת. ובוה יש להסתפק בכל הנ"ל, האם יש הנהגה להתענות בבין המצרים אם אינו מתענה בכל הימים, והאם מותר כה"ג להתענות בערב שבת.

או האם כל יום מימי בין המצרים הוא חשוב להתענות בו משום שכולם הם ימי בין המצרים וחיובי ימי צרות.

הנה עיי' בספר מועד לכל חי סימן ט' סט"ז דאיתא וז"ל הנהגים להתענות מ"ז בתמוז עד תשעה באב מה טוב חלקם, אך בדורות הללו דירדה חולשה לעולם, ועיי' יגע על המחיה ועל הכלכלה, מעותד דזייק לאדם המתענה בימות הקיץ בתמידות יום אחר יום, כי על כן יותר טוב שירבה בצדקה בעד תעניתו כפי השגת ידו, וילמוד יותר מהרגיל וטוב לו תורה וצדקה מהתענית, דעשות צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב ס"ק צ' דאיתא וז"ל ויש מתענים מ"ז בתמוז, ותלמיד חכם אין כדאי שינהג בחומרא זו שממעט במלאכת שמים שאי אפשר שלא יתמעט מלימודו איזה שעות מפני התענית וצריך לשקול במאזני צדק בענינים אלו. עכ"ל.

הנה אם כל יום מימי בין המצרים הוא חשוב להתענות בו, א"כ אף אם תלמיד חכם אינו יכול להתענות כל ימי בין המצרים, אבל הא מיהא לכאורה יש לו להתענות איזה מהימים. ומאה דזה לא הוזכר בפוסקים אפשר דמשמע דהנהגה היא דוקא אם מתענה כל ימי בין המצרים. וצ"ע ע"ב.

הנה יל"ע האם מותר להתענות בערב שבת בבין המצרים. והנה עיי' במ"ב ובכל הפוסקים בסימן רמ"ט דמבואר דהסכמת האחרונים היא דאין להתענות בערב שבת. אולם מבואר שם דהיא דזמן התענית חל בערב שבת אז לכ"ע

עיי' בשו"ע או"ח סי' תקנ"א סט"ז דאיתא וז"ל יש מתענים מ"ז בתמוז עד תשעה באב. עכ"ל. [הנה יל"ע האם מתענים בהני ימים משום הצרות בעבר או משום דהימים הם ימי פורעניות ר"ל (ומבואר בשו"ע שיש בהם שליטת קטב מרידי) ומתענים להציל מן הפורעניות. וי"ל דעיי' לקמן בס' תקס"ב ס"ב דאיתא וז"ל יש אומרים שמי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה, כיון שאין רגילות לקבלם בתפלה, א"צ להתענות עד צאת הכוכבים וכו' אבל מי שמתענה מ"ז בתמוז עד תשעה באב צריך להשלים, אע"ג דאינו צריך קבלה. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב ס"ק י"ג דאיתא וז"ל צריך להשלים, הטעם שמתענין על העבר על החורבן ולא אמרינן לצעורי קמכוין משא"כ ביו"ד ימי תשובה דמתענין על העתיד שיקרע גזר דינם אמרינן דלא קבלו אלא לצעורי זהו טעם המתענין מ' יום לפני יום הכפורים דא"צ להשלים דהא הם מתענים ג"כ מפני התשובה. עכ"ל. הרי מבואר להדיא דהתעניות בבין המצרים הוגדרו כתעניות על העבר. (עיי"ש בטור ובבאר הגולה שהוזכר עוד שיטה בגדר התעניות, דהן כנגד שלשה שבועים שהתענה דניאל, דעיי' בספר דניאל פרק י' דכתיב "בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שבועים ימים וגו', ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך").

הנה יל"ע האם האני הנהגה להתענות בימי בין המצרים היא דוקא למי שמתענה כל הימים,

אות לחופות
 עימוד שהופך טקסט ליצירה
 oti74041@gmail.com | 05276-74041

הפצה מרסום וחינוך ספרים
י. בלוי
 עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר

בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
 המלאי מוגבל! הזריז נשכר!

לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
 bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
 כמ"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
 או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
 או בפקס: 1532-5326259
 לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל